

คุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักใน พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร^๑

Submitted date: 17 May 2020

Revised date: 20 May 2020

Accepted date: 4 September 2020

ศิริธร สุตตานนท์^๒
พรทิพย์ อันทวีโรทัย^๓

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ครูช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักและข้าราชการฝ่ายหน้าและฝ่ายใน จำนวน ๖ คน รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ด้วยผู้วิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้งานช่างดอกไม้สด ณ โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ และร่วมเป็นอาสาสมัครในการจัดทำงานช่างดอกไม้สดทั้งก่อนและหลังพระราชพิธี โดยเข้าร่วมถวายงานพร้อมกับข้าราชการฝ่ายใน ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) จำนวน ๓๐๐ คน ผลการศึกษาพบว่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีนี้มีคุณค่า ๕ ประการคือ คุณค่าด้านจริยศาสตร์ เกิดคุณธรรม จริยธรรม ทั้งในเรื่องของกาลเทศะ วิถีปฏิบัติต่อดอกไม้

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “การสืบทอดคุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก” งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ประจำปี ๒๕๖๒

^๒ นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ อาจารย์ประจำภาควิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ และความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ เป็นการสัมผัสความงามในองค์ประกอบศิลป์ และการออกแบบที่เหมาะสมกับฐานานุภาพของภูมิปัญญาหลวง คุณค่าด้านการจัดการทรัพยากร เป็นการจัดการทรัพยากรในเชิงเศรษฐศาสตร์และการจัดการแบบโลจิสติกส์ ตั้งแต่การคัดสรรควบคุมระยะเวลาในการจัดการวัตถุดิบ จนกระทั่งถึงการจัดการขนส่งชิ้นงานประดิษฐ์อย่างมีประสิทธิภาพ คุณค่าด้านเชิงช่างประณีตศิลป์ เป็น “งานช่าง” ในราชสำนัก โดย “ช่างประณีตศิลป์” คือ ผู้ประกอบไปด้วยองค์คุณสองประการ คือ มีฝีมือดีและความคิดดี รวมทั้งมีเทคนิคพิเศษ ได้แก่ วิธีการแบบร้อยสร้าง คือ การถอดรูปดอกไม้เดิมแล้วนำมาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ และคุณค่าด้านนวัตกรรม เป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ช่างกับพิธีกรรม ศาสนา ก่อให้เกิดงานประดิษฐ์รูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้วัสดุหลากหลายและมีความคงทนถาวร

คำสำคัญ: คุณค่า, งานช่างดอกไม้สด, แบบราชสำนัก, พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

The Values of Royal Pattern Floral Craftsmanship for The Royal Cremation of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great⁴

Siridhara Soottanon⁵

Porntip Andhivarothai⁶

Abstract

The aim of this research was to decode subtle meaning and significance of traditional floral arrangements at the Royal Cremation of the Thai King Rama IX. The research article focuses on a deep assessment of the flower arrangements dedicated to the late King Bhumibol Adulyadej the Great (H.M. King Rama IX). The study identified the hidden meaning and significance in the choice of floral patterns and arrangements as followings: 1. Ethical significance as represented in the steps taken by the artists to assemble fresh flowers daily that conveys a high level of moral characteristics, such as gratitude, respect and loyalty to teachers who bestowed their knowledge, to the nation, religion and the monarchy; 2. The aesthetics and beauty in the art form of flower arrangement in which can be traced back to the ancient wisdom of the Thai royal court passed on from

⁴ This article is based in part on a dissertation for the degree of Philosophy of Arts entitled “The Values in The Royal Pattern Floral Craftsmanship”. This research was financially supports by Foundation of King Prajadhipok and Her Majesty Rambhai Barni. (Fiscal year 2019)

⁵ PhD.Student, Department of Educational Policy, Management, and Leadership, Faculty of Education, Chulalongkorn University.

⁶ A lecturer of Development Education Department, Faculty of Education, Chulalongkorn University.

generation to generation of artisans containing their beliefs, principles and religion; 3. Resource management from an intelligent selection of material through techniques adopted to arrange for the massive quantity of fresh flowers and transport them to be displayed at the right place at the right time in the most efficient manner possible; 4. The fine craftsmanship at the highest level of excellence and skillsets to generate beautiful artistic possibilities; and 5. Innovation beyond expectation but still realistic to be practical reflected in the imagination that comes from the mindset of the royal court artists and craftsmen.

Keywords: values, floral craftsmanship, royal pattern, royal cremation, King Bhumibol Adulyadej

บทนำ

คนไทยยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์มาจากคติความเชื่อในเรื่องสมมุติเทพ ซึ่งถือว่าพระมหากษัตริย์ คือ องค์อวตารของเทพ เมื่อพระมหากษัตริย์สวรรคต เชื่อว่า พระองค์เสด็จกลับสู่เขาพระสุเมรุ (Yoomangmee, 2016, p. 215) เขาพระสุเมรุ คือ ศูนย์กลางของจักรวาล จึงต้องถวายพระเพลิงพระศพกลางใจเมือง พระเมรุ คือ สิ่งปลูกสร้างที่ใช้ในการประกอบพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ โดยมีพระจิตกาธาน เพื่อใช้ในการถวายพระเพลิง (Fine arts, Department, 1998, p. 184) ความสำคัญของการจัดเตรียมเครื่องดอกไม้สดประดับบนพระเมรุมาศและพระจิตกาธาน คือ ไม่สามารถเตรียมการล่วงหน้าเป็นระยะเวลานานได้ ตามอายุของดอกไม้ ใบไม้ และพืชผักที่ใช้ แกะสลัก จะต้องทำให้เสร็จในคืนก่อนที่จะเชิญพระบรมศพขึ้นประดิษฐาน ดอกไม้บางชนิดสามารถเตรียมล่วงหน้าได้ ๒-๓ วัน ส่วนใบต้องสามารถเตรียมได้นานหลายวันถ้าจำเป็น เพื่อให้ดอกไม้ ใบไม้ต่างๆ ยังคงความสดอยู่ ผู้ทำจึงต้องทำงานแข่งกับเวลา และอาศัยความประณีตละเอียดอ่อน ในการจัดทำเพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแด่พระบรมศพ (Thanapradit, personal interview, 2017, October 23) ในปัจจุบันกระทรวงวัฒนธรรมได้ขึ้นทะเบียนงานช่างดอกไม้สดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ ในสาขางานช่างดั้งเดิม โดยมีการส่งสมสืบทอดภูมิปัญญาหลวงนี้รวมกับความคิดสร้างสรรค์ของช่างหลวงกันมาหลายรุ่น (Thongcharoengbua-ngam, 2014, p. 70-68) นับเป็นงานหลวงที่สำคัญอีกแขนงหนึ่งในงานเครื่องสดประดับพระจิตกาธาน พระบรมโกศ และพระราชยาน ซึ่งเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศที่มีระเบียบแบบแผนตามจารีตราชสำนัก (Fine arts, Department, 1998, p. 452)

ดังนั้น งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงเป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่จะใช้ในการวิเคราะห์คุณค่าเพื่อพัฒนาจิตใจและจิตสำนึกของคนในชาติ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคน ชุมชน และประเทศอย่างยั่งยืน เพื่อธำรงรักษาศิลปอันดีงาม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมภายใต้พื้นฐานจิตสำนึกของความเป็นไทยนี้ให้คงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์คุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ขอบเขตการวิจัย

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงงานช่างดอกไม้สดในการประดับจิตกาธาน พระบรมโกศ และพระราชยาน เท่านั้น เนื่องจากงานแขนงนี้เป็นความรับผิดชอบของฝ่ายใน ซึ่งเป็นบริบทพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัย

๒. ช่วงระยะเวลาการเก็บข้อมูลเริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ถึง ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

๓. ข้อมูลเกี่ยวกับงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นการสังเกตการณ์โดยเข้าร่วมในการถวายงานหลวงในพระราชพิธีนี้ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ถึง ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๐ ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร พระบรมมหาราชวัง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยนำทฤษฎีคุณวิทยา แนวคิดคหกรรมศาสตร์ แนวคิดงานช่างประณีตศิลป์ และแนวคิดงานพระบรมศพของบูรพกษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์คุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยจำแนกเป็นคุณค่า ๕ ด้าน ดังนี้ จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ การจัดการทรัพยากร เชิงช่างประณีตศิลป์ และนวัตกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

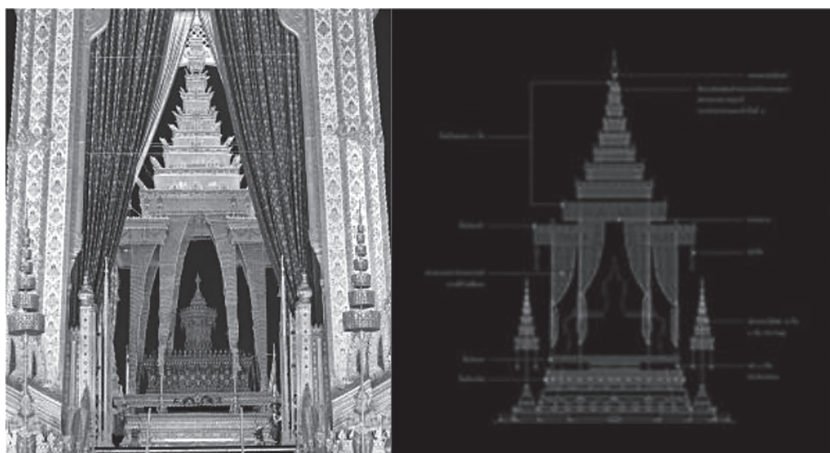
๒. สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลภาคสนาม (fieldwork) และเข้าร่วมสังเกตการณ์โดยถวายงานในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

๓. วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักประดับพระจิตกาธานนับเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ที่มีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนตามจารีตราชสำนักซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดมาถึงปัจจุบัน (Fine arts, Department, 2018, p. 255) เป็นงานที่มีความวิจิตรประณีตบรรจงเป็นศูนย์รวมของช่างฝีมือถึง ๓ แขนงด้วยกัน คือ งานช่างแทงหยวก งานช่างแกะสลักของอ่อน และงานช่างดอกไม้สด ซึ่งจะรวมเรียกกันว่า “งานช่างเครื่องสด” (Thongcharoengbua-ngam, 2014, p. 70-68) โดยใช้สีเหลืองอันเป็นสีประจำวันพระราชสมภพ เป็นสีหลักในการตกแต่งพระจิตกาธาน (Poonkhuntod, personal interview, 2017, October, 20) โดยในงานวิจัยนี้จะขกกล่าวถึงเฉพาะงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักที่ปรากฏในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยข้าราชการฝ่ายใน รวมทั้งศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง)

ภาพที่ ๑ และ ๒ พระจิตกาธาน พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และแผนผังงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ที่มา: Fine arts, Department. (2018). *The Accessory of honour of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great*. Bangkok: Rungsil Printing. p. 240, 254.

ภาพที่ ๓ และ ๔ การประดับพระบรมโกศและพระราชยาน ด้วยมาลัยกลมกลีบ
กล้วยไม้สีขาว อุบะกลีบกล้วยไม้จากการดูแลเลี้ยง

ที่มา: Fine arts, Department. (2018). *The Accessory of honour of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great*. Bangkok: Rungsil Printing. p. 126, 128.

คุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แสดงออกซึ่งความวิจิตรประณีตสวยงาม อันเป็นคุณค่าเชิงศิลปะ ซึ่งช่างได้บรรจงสร้างสรรค์ขึ้นด้วยฝีมือและความคิด เพื่อสื่อสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของงานหลวง อันเป็นลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันไปในแต่ละงาน พระจิตกาธานจึงมีรูปทรงและการตกแต่งล้วนวิจิตรอลังการหลากหลายรูปแบบไม่ซ้ำกัน ช่างหลวงแขนงนี้ได้เลียนแบบโบราณ และคิดค้นนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นจากสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวตามธรรมชาติมาใช้ตอบสนององวัฒนธรรมการปลง

พระบรมศพอย่างสมประโยชน์ (Pornsuksawad, 2012, p. 160) ประกอบกับเวลาที่จำกัด จึงต้องใช้ช่างประดิษฐ์เป็นจำนวนมากให้แล้วเสร็จในเวลาสั้นที่สุด เพื่อรักษาความสดของดอกไม้สดต่างๆ ไว้ให้ทันในการพระราชทานเพลิง (Fine arts, Department, 2012, p. 278) ซึ่งเป็นเครื่องสะท้อนถึงความน้อมใจของเหล่าช่างฝีมือ บรรดาข้าราชการบริพาร และอาณาประชาราษฎร์ ในการร่วมกันถวายความจงรักภักดี เป็นการไว้อาลัยและแสดงความกตัญญูต่เวทิตาคุณต่อพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายผู้มีพระกรุณาธิคุณเป็นครั้งสุดท้าย อันเป็นคุณค่าสำคัญที่แฝงอยู่ในงานพระราชพิธีนี้ ดังจะกล่าวถึงคุณค่าในด้านต่างๆ ดังนี้

๑. คุณค่าด้านจริยศาสตร์

ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมมหาราชวัง ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นพระราชพิธีที่ต้องใช้ข้าราชการบริพารจำนวนมากในการประดิษฐ์ดอกไม้สด เพื่อทำเครื่องประดับพระจิตกาธานตกแต่งพระเมรุมาศ ทางโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) ได้ติดตามศิษย์เก่าหลาย ๆ รุ่น และศิษย์ปัจจุบันเข้ามาถวายงานผ่านพระราชพิธีนี้ในพระบรมมหาราชวัง ณ พระที่นั่งบรมสถิตยมโหฬาร นับเป็นประสบการณ์อันยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในชีวิตของช่างฝีมือชั้นสูงทุกแขนง ข้าราชการบริพาร ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน แผนกงานช่างดอกไม้สดทุกคน ซึ่งมีคุณค่าทางจริยศาสตร์ คือ เป็นคุณค่าทางความประพฤติของคนในชุมชนชาววัง (Koset, 1973, p. 161) ในที่นี้ คือ ข้าราชการบริพารและประชาชนทั่วไปที่มีโอกาสเข้ามาถวายงานหลวงในครั้งนี้ ที่มีความตั้งใจอนุรักษ์แบบแผนในเรื่องพระราชประเพณี ด้วยความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาประเทศชาติ โดยการแสดงออกซึ่งความรักสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีมิตรไมตรี การเอาใจใส่ การแบ่งปัน และการให้กำลังใจกัน (Chanthanaphalin, 1989, p. 2) โดยทุกคนจุดมิ่งหมายเดียวกัน คือ ตั้งใจถวายงานเพื่อน้อมส่งเสด็จดวงพระวิญญาณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างประณีตวิจิตรให้สมพระเกียรติแก่เจ้าเหนือหัวที่รักยิ่งของประชาชนชาวไทย ไม่ว่าจะเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบากเพียงใด เพียงระลึกถึงพระพักตร์ของพระองค์ท่าน โดยเฉพาะเมื่อทราบว่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเสด็จฯ และทรงงานช่างดอกไม้

สตอยในพระที่นั่งนี้ด้วย ผู้ถวายงานไม่มีความรู้สึก ง่วง หิว เหนื่อยลำใด ๆ เลย เมื่อเสร็จงานจึงพัก แม้จะยังอารมณ์ตื่น และชื่นชมผลงานงามวิจิตรนั้น ๆ เนื่องจากงานประดิษฐ์งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในครั้งนี้ ต้องใช้เวลาในการทำก่อนพระราชพิธีเป็นเวลาสามวันสามคืนเพื่อให้ดอกไม้คงความสดไว้ได้นานที่สุด ดังนั้นทุกคนจึงใช้พลังงาน พลังใจทุ่มเทอย่างเต็มที่ เพื่อให้งานออกมาสวยงามและสมพระเกียรติ

ภาพที่ ๕ และ ๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทอดพระเนตรการประดิษฐ์งานช่างดอกไม้สดของข้าราชการบริพารฝ่ายใน ของศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) และทรงร้อยตาข่ายดอกกรัก ลายตาประชุมยอดรัก ติดด้วยดอกเข็มสีแดง ประดับเลื่อมสีทองตรงมุมประชุมยอดรัก เพื่อประดับพระจิตกาธาน ในเรือนยอด ชั้นที่ ๙ ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

ดังนั้น คุณค่าทางจริยศาสตร์นี้ เป็นคุณค่าที่เกิดจากความประพุดติและการปฏิบัติงานในพระราชพิธี แสดงให้เห็นถึงความดีงาม ความสูงส่งในจิตใจของทุกคนที่ได้ถวายงานแด่พระบรมกษัตริย์อันเป็นที่รักของปวงชนชาวไทยผ่านงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีอันทรงคุณค่ายิ่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความประพุดติความคิด ทศนคติ การใช้ชีวิต กรอบจารีตประเพณีที่ต้องปฏิบัติตาม เกิดเป็นความดีงามของจิตใจ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

ภาพที่ 7 และ 8 ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน แผนกงานช่างดอกไม้สดโรงเรียนช่างฝีมือ
ในวัง (หญิง) กำลังร้อยมาลัยกลมกลีบดอกกล้วยไม้สีขาว และ
ประดิษฐ์ดอกข่าจากกลีบกล้วยไม้ดูดสีเหลือง

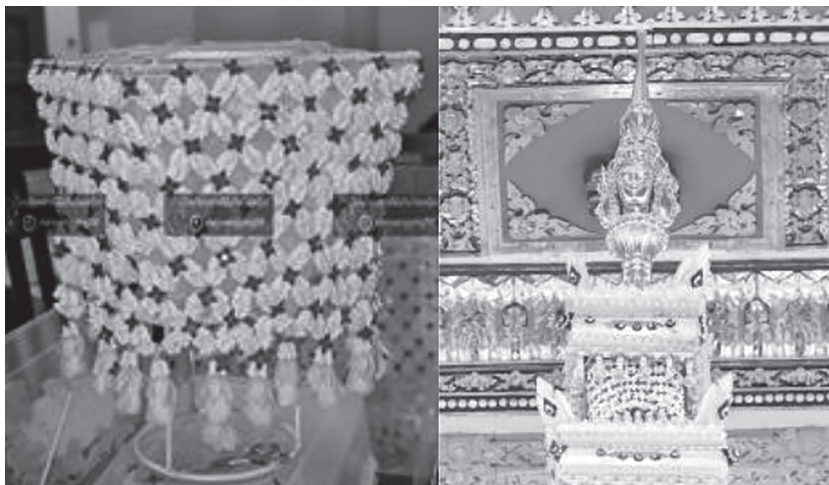
ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

๒. คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมนาถบพิตร นับว่ามีคุณค่า ในทางสุนทรียะในมิติของคุณค่าเชิงความงาม (Fine arts, Department, 1996, p. 198) สามารถกระทบอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ที่ชม ดม และสัมผัสว่ามีความสวยงาม วิจิตรตระการตา (Chanthanaphalin, 1985, p. 1) ผ่านการประดิษฐ์อย่างประณีต มองดูแล้วชวนให้รู้สึกอ่อนโยน สละสลวย ละมุนละไม ยิ่งเมื่อมีลมโชยพัดพากลิ่นหอม ระรื่นระรวยอบอวลในห้องนั้นให้ชื่นใจ ผู้พบเห็นก็เกิดความ ชื่นชมไปถึงช่างผู้ประดิษฐ์ ผลงาน ที่มีความคิดสร้างสรรค์และใช้ฝีมือประณีตบรรจง จับจิบ ร้อยกรองได้อย่าง วิจิตรงดงาม (Intakul, 2009, p. 8)

โดยงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักปรากฏในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิง พระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แบ่ง ประเภทงานได้ ๒ ประเภท ได้แก่ เครื่องแขวน และมาลัย ดังนี้

๑. ตาข่ายดอกกรัก

ภาพที่ ๙ และ ๑๐ ตาข่ายดอกกรัก ลายตาประชุมยอดกรัก ติดด้วยดอกเข็มสีแดง
ประดับเลื่อมสีทองตรงมุมประชุมยอดกรัก ประดิษฐ์จำนวน ๙ ชั้น
โดยประดับเรือนยอดของพระชั้นที่ ๙ ชั้นบนสุดของพระจิตกาธาน
เป็นฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

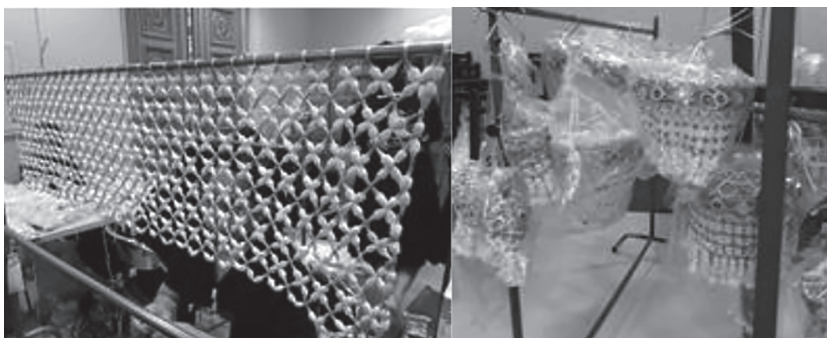
ที่มา: Fine arts, Department. (2018). *The Accessory of honour of His Majesty
King Bhumibol Adulyadej the Great*. Bangkok: Rungsil Printing, p. 256.

ภาพที่ ๑๑ และ ๑๒ ระย้าน้อย เครื่องแขวนประดับในส่วนกึ่งกลางใต้ชั้นเรือนยอด
ของพระจิตกาธาน และพู่กลั่น ประดับประจํามุมทั้งสี่ด้านของ
พระจิตกาธาน

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

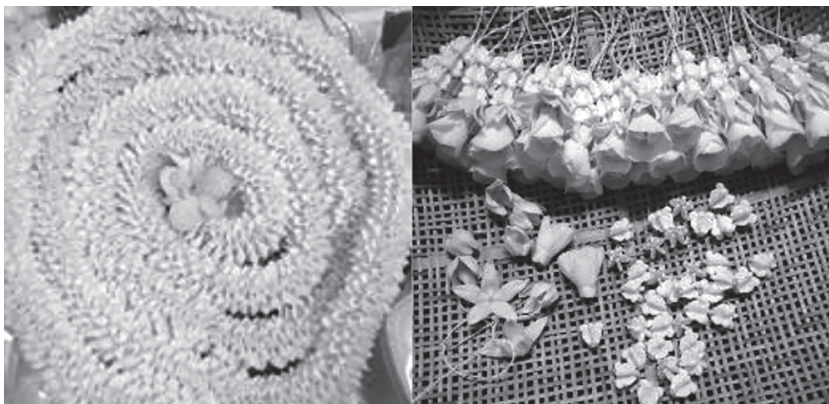
๓. ตาข่ายดอกมะลิ

ภาพที่ ๑๓ และ ๑๔ ผืนตาข่ายกรองตาข่ายดอกมะลิ ลายสี่ก้านสี่ดอก ประดับชั้น
เรือนยอดและชั้นรัดเกล้า และตาข่ายดอกมะลิ ลายสี่ก้านสี่ดอก
ติดด้วยดอกเข็มสีแดง ประดับเลื่อมสีทอง ประดิษฐ์เป็นฉัตร
๗ ชั้น จำนวน ๔ ต้น ประจํามุมพระจิตกาธานทั้งสี่

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

๔. มาลย์กลมและอุบะ

ภาพที่ ๑๕ และ ๑๖ มาลย์กลม กลีบดอกกล้วยไม้สีขาว และอุบะดอกชากกลีบกล้วยไม้
ดุดสีเหลือง ประดับพระบรมโกศและพระราชยาน

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

จากภาพดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักปรากฏในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สุนทรียะมีความสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ในงานช่างฝีมือชั้นสูง คือ ผลงานที่มีลักษณะความงาม เป็นที่นิยมชมชอบ และยอมรับของสังคมวงกว้าง มีความประณีต และสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนความสามารถและทักษะของช่างประณีตศิลป์เป็นอย่างดี ซึ่งลักษณะความงามนี้จะมิพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยหรือสังคม ซึ่งทำให้ผลงานมีคุณค่าทางความงาม และสามารถใช้ฝีมือเป็นงานอาชีพได้ (Thepsit, Mathika, personal interview, 2017, October 21)

๓. คุณค่าด้านการบริหารจัดการทรัพยากร

คุณค่าในด้านการจัดการทรัพยากรและโลจิสติกส์เป็นภาพรวมในการบริหารจัดการที่มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีกระบวนการประดิษฐ์งานหลวงในพระราชพิธีอย่างมีระบบ ตั้งแต่การคิดวิเคราะห์วางแผน

การทำงานอย่างดี โดยสำนักพระราชวังออกแบบสร้างสรรค์ชิ้นงานโดยใช้ช่างฝีมือในราชสำนัก ฝ่ายในคัดเลือกและรวบรวมช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักให้มีจำนวนเหมาะสมกับสถานที่ รวมถึงการจัดเตรียมดอกไม้ วัสดุต่าง ๆ การฝึกซ้อมฝีมือ การจัดบ้านทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดพิธีไหว้ครูและบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขั้นตอนการประดิษฐ์ จนกระทั่งการรวบรวมและตระเตรียมการขนส่ง แล้วส่งมอบชิ้นงานให้กับฝ่ายหน้า เพื่อการประกอบและประดับตกแต่งพระจิตกาธานให้แล้วเสร็จสมบูรณ์ในรุ่งเช้าของวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๐ (Fine arts, Department, 2018, p. 257) ดังนั้นคุณค่าการจัดการทรัพยากร คือ การยกระดับกระบวนการผลิต และการกระจายสินค้าและบริการ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งด้านเวลา ต้นทุน และคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพที่ ๑๗ และ ๑๘ ข้าราชการฝ่ายในกำลังจัดเก็บชิ้นงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในแต่ละส่วน เพื่อนำไปประกอบพระจิตกาธาน
ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

ภาพที่ ๑๙ และ ๒๐ ข้าราชการฝ่ายหน้ากำลังขนส่งชิ้นงานช่างดอกไม้สดแบบ
ราชสำนัก เพื่อนำไปประกอบพระจิตกาธาน
ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

๔. คุณค่าด้านเชิงช่างประณีตศิลป์

เมื่อพิจารณาคูณลักษณะของงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก ได้แก่ มาลัยพานพุ่ม เครื่องแขวน ล้วนมีข้อจำกัดในด้านความคงทน จะย่อยสลายหายไปไม่คงรูปเหมือน ศิลปะวัตถุอื่นๆ ดังนั้นสิ่งที่จะดำรงอยู่และสืบทอดในงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก คือ ทักษะ หรือ “ฝีมือ” โดยมีใช้เพียงฝีมือธรรมดา หากแต่เป็นฝีมือเชิงช่างชั้นสูง (Bunnak, Thithipa, 2017, p. 98) ซึ่งมีศูนย์กลางการสืบทอดผ่านการฝึกหัดเพื่อใช้งานจริงจากราชสำนักฝ่ายพระราชฐานชั้นใน ในการพระราชพิธีต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ พระบรมมหาราชวัง มาตั้งแต่อดีต ถือเป็นต้นแบบของงานช่างแขนงนี้

ภาพที่ ๒๑ และ ๒๒ อาจารย์มณฑนา ครูช่างดอกไม้สด และลูกศิษย์ แผนกงาน
ช่างดอกไม้สด โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) กำลังร้อยอุบะ
ประดิษฐ์ดอกปากลิบกล้วยไม้สีขาว

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

ภาพที่ ๒๓ และ ๒๔ อาจารย์พิมพ์ ครูช่างดอกไม้สด และข้าราชการบริพารฝ่ายพระราชฐาน
ชั้นใน กำลังร้อยตาข่ายดอกมะลิ ลายสีก้านสีดอก

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

งานช่างฝีมือชั้นสูงนั้น ล้วนต้องใช้ “ทักษะ” ในการประดิษฐ์ผลงาน โดยทักษะที่จำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝน ฝึกปฏิบัติจากขั้นพื้นฐาน พัฒนาไปสู่ความชำนาญ และเป็นทักษะชั้นสูงอยู่ในตัวช่าง ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ ไม่สามารถจะถ่ายทอดทักษะผ่านตำราได้ (Kongsantia, personal interview 2017, October 20) และในกระบวนการถ่ายทอดนั้น ไม่เพียงทักษะเท่านั้นที่ถูกถ่ายทอดไป ยังมีความรู้ในเรื่องของแบบแผน ประเพณีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมช่างนั้น ๆ เป็นความรู้และเพิ่มพูนเป็นทักษะพิเศษ หรือความชำนาญพิเศษอีกด้วย (Malakul na Ayudthaya, personal interview, 2560, October 19)

ภาพที่ ๒๕ และ ๒๖ อาจารย์บุญเตือน ครูช่างดอกไม้สด และลูกศิษย์ แผนกงานช่างดอกไม้สด โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) กำลังร้อยตาข่ายดอกมะลิ ลายสีกันสีดอก

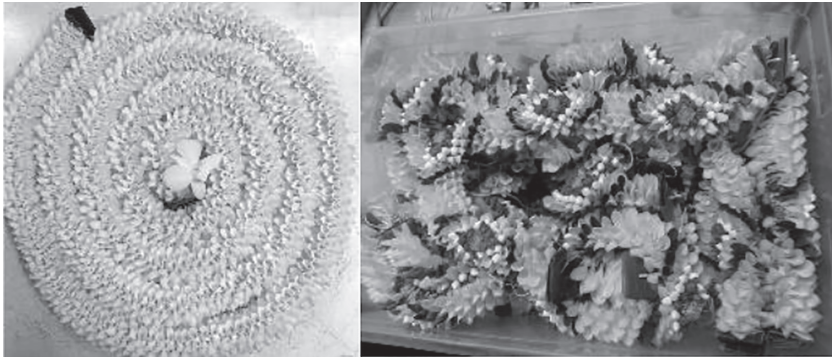
ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

๕. คุณค่าด้านนวัตกรรม

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักที่ใช้ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีหลายประเภท หลายวิธีการประดิษฐ์ จะเห็นได้ว่างานหลวงแขนงนี้มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่จะมีความสวยงามตามอายุของดอกไม้ ใบไม้ และวัสดุสดทั้งหลาย โดยประยุกต์หรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่แต่ยังคงรักษาไว้ในแบบแผนหรือรูปแบบเดิม (Lumbangla, personal interview, 2017, October 22) เช่น การร้อยสร้างการใช้วัสดุอื่น ๆ แทนดอกไม้สด ดังจะเห็นได้จากวิธีการของงานช่างดอกไม้สดแบบ

ราชสำนักในพระราชพิธีนี้ได้แก่ การร้อย การกรอง การถัก ดังนี้ (Thongcharoengbua-ngam, 2014, p. 69)

๑. การร้อย คือ การร้อยมาลัยกลมสีเดียว หรือเป็นลวดลายต่าง ๆ โดยใช้กลีบดอกไม้ ใบไม้ เช่น กลีบกล้วยไม้สีขาว นำมาร้อยเป็นมาลัยกลม และกลีบกล้วยไม้สีเหลืองดูลี ดอกพุด ใบแก้ว ใจดอกบานไม่รู้โรย นำมาร้อยเป็นมาลัยซิก ลายคุณหญิงประกอบเครื่องแขวน

ภาพที่ ๒๗ และ ๒๘ การร้อยมาลัยกลมกลีบกล้วยไม้สีขาว และมาลัยลายตาประชุม กลีบกล้วยไม้สีเหลืองดูลี ดอกพุด ดอกเบญจมาศน้ำใบแก้ว เกสรดอกบานไม่รู้โรย

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

๒. การกรอง คือ การคัดดอกไม้ กลีบดอกไม้ให้มีขนาดเท่ากัน เช่น การกรองดอกกรัก กรองมะลิ กรองดอกกล้วยไม้ กรองดอกพุด กรองดอกบานไม่รู้โรย ซึ่งชิ้นงานดอกไม้สดแบบราชสำนักในราชพิธีที่ช่างดอกไม้สดใช้เทคนิควิธีการกรอง ได้แก่ ตาข่าย ดอกมะลิลายสีก้านสีดอก ตาข่ายดอกกรัก ลายตาประชุมยอดรัก มาลัยกลม มาลัยลายตาประชุม อุบะดอกกรัก ดอกข่าประดิษฐ์

ภาพที่ ๒๙ และ ๓๐ การกรองกลีบดอกกล้วยไม้ตูดสีดเหลืองเพื่อประดิษฐ์ดอกชำและ
อุบะ

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

๓. การถัก คือ การถักตาข่ายด้วยดอกไม้สด เช่น ดอกพุด ดอกมะลิ ดอกกรัก โดยทำลวดลายเลียนแบบลายผ้า สลับดอกสลับกันให้เกิดเป็นลวดลายที่สวยงาม ได้แก่ ลายสีกันสี่ดอก ซึ่งปรากฏเทคนิคการถักในงานพระราชพิธีนี้ เป็นตาข่ายตกแต่งเครื่องแขวนต่างๆ หรือประดับพระจิตกาธาน อาทิ พวงกลาง พูกลิ้น ม่านตาข่ายมะลิ ฉัตรตาข่ายดอกมะลิ โคมดอกกรัก เป็นต้น

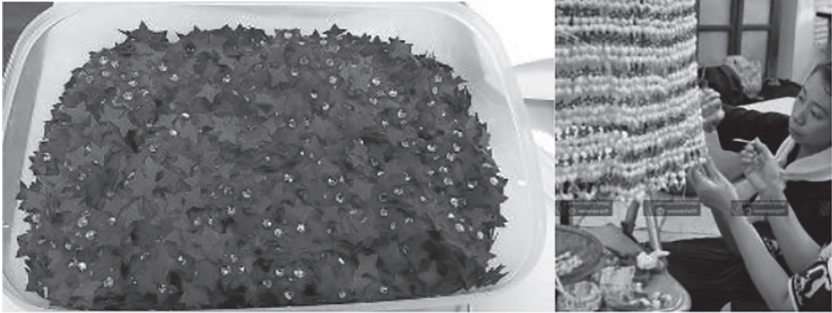

ภาพที่ ๓๑ และ ๓๒ การถักตาข่ายดอกกรัก ลายตาประขุมยอดกรัก และการถักดอก
มะลิ ลายสีกันสี่ดอก

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

ชุดแต่งงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์
พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

นอกเหนือจากวิธีการงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีนี้ที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีการประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่ เป็นการใช่วิสตุอื่นแทนดอกไม้สดในงานหลวงนี้ ได้แก่ การใช้ผ้าสีแดงทำเป็นดอกเข็มโดยใช้เครื่องปั๊มจากไม้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาหลวง และใช้เส้นสีทองสำเร็จรูปติดตรงกลางดอกเพื่อตกแต่งให้งดงามวิจิตร แล้วนำไปประกอบกับชิ้นงานอื่น ๆ ต่อไป

ภาพที่ ๓๓ และ ๓๔ ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน แผนกงานช่างดอกไม้สดโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง) กำลังติดดอกเข็มจากผ้าสีแดง ประดับเส้นสีทอง ลงบนตาข่ายดอกกรัก ลายตาประชุมยอดรัก

ที่มา: Royal traditional Thai crafts school for woman, 2017

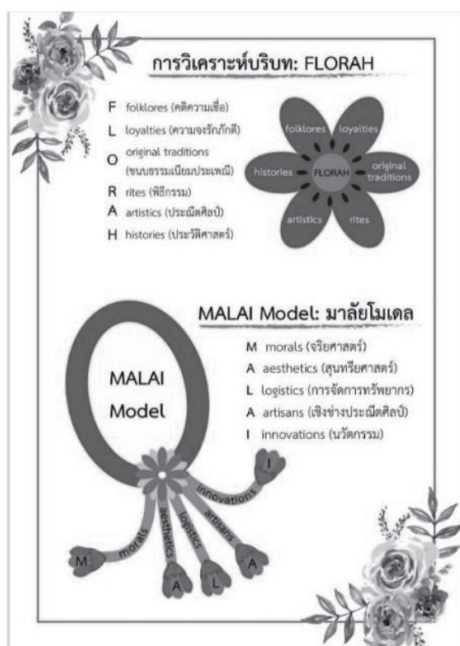
จะเห็นได้ว่าความคิดสร้างสรรค์ด้านการประดิษฐ์คิดค้น งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ย่อมเป็นสิ่งที่สะท้อนชีวิตของผู้คนในชุมชนชาววังหลวง เป็นนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ การแก้ปัญหาในเรื่องทรัพยากรและเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี พร้อมทั้งแสดงผลงานช่างหลวงชั้นสูงให้เด่นชัด แตกต่าง โดดเด่น มีอัตลักษณ์ และการย้อนอดีตที่เป็นแบบโบราณ ที่มีมาอย่างยาวนานมั่นคง ค่อย ๆ สร้างสรรค์ดัดแปลงให้เข้ากับสมัยอันเนื่องมาจากวิสดุใหม่ ๆ อุปกรณ์ และความคิดของช่างปัจจุบันที่เติมแต่งงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักนั้น เป็นแบบอนุรักษ์รักษานิยม คือ อนุรักษ์แบบดั้งเดิมเข้มแข็งการออกแบบที่สะท้อนความเป็นไทยให้ชาวโลกในปัจจุบันได้ยกย่องและชื่นชม

สรุป

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นงานช่างประณีตศิลป์ ประเภทหนึ่งที่สามารถสะท้อนคติความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม และประวัติศาสตร์ของชาวไทยได้อย่างดี และถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างช้านาน การร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักของข้าราชการและประชาชนตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ความรัก ความสามัคคี การรวมใจเป็นน้ำหนึ่งเดียวกันของช่างประณีตศิลป์ชั้นเลิศ ผู้มีความเชี่ยวชาญงานในการสร้างงานที่วิจิตรตระการตาตามขนบเดิมที่มีมาแต่โบราณ ผสมกับการสร้างสรรค์ประดิษฐ์ชิ้นงานใหม่ ๆ ให้มีความทันสมัยและเข้ากับพระราชพิธีได้อย่างเหมาะสม เกิดเป็นงานศิลป์ชั้นเลิศที่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกอย่างท่วมท้น รวมไปถึงมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างแยบยล สำเร็จเรียบร้อย เป็นส่วนหนึ่งในพระราชพิธีที่ยิ่งใหญ่ สวยงาม และสมพระเกียรติ แสดงให้ชาวไทยและชาวโลกประจักษ์แก่สายตาว่ามรดกวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของชาติไทยนี้ มีความงดงาม มีอัตลักษณ์ความเป็นไทย และทรงพลังอย่างภาคภูมิ

โมเดลคุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก (MALAI model)

โมเดลคุณค่างานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการประดิษฐ์งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักผ่านพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยมีอิทธิพลในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ พิธีกรรม ประณีตศิลป์ ประวัติศาสตร์ และความจงรักภักดี นำมาประดิษฐ์สร้างสรรค์จนเกิดเป็นผลงานชิ้นเอก มีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ ๓๕ มัลลย์โมเดล (MALAI model)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

๑. คุณค่าด้านจริยศาสตร์ (morals & ethics)

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ก่อให้เกิดคุณค่าทาง จริยศาสตร์ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูตเวที พระราชพิธีนี้ทำให้คนในชุมชนวัง ได้พบปะกัน มีไมตรี ความสามัคคี กลมเกลียวกัน การให้และความเมตตาเอื้อเพื่อ เพื่อแผ้ว เอื้ออารี และให้กำลังใจกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกใน สังคม (Chanthanaphalin, 1989, p. 2) ดังจะเห็นได้จาก ในช่วงพระราชพิธีถวาย พระเพลิงพระบรมศพ ข้าราชการบริพารจำนวนมาก รวมไปถึงประชาชนทั่วไปผู้ประสงค์จะ ถวายงานอย่างสุดความสามารถ ต่างก็ร่วมจิตร่วมใจ ประดิษฐ์ดอกไม้สดเพื่อนำมาทำ เครื่องประดับพระจิตกาธาน ตกแต่งพระเมรุมาศ เพื่อสรรค์สร้างผลงานชิ้นสูงให้เป็น ที่ประจักษ์แก่สายตาประชาชนชาวโลก ให้ทุกคนได้เห็นและซาบซึ้งในผลงานชิ้นสูง

อันทรงคุณค่า ร่วมเป็นหนึ่งในผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมในพระราชประเพณีอันดงาม และสืบต่อขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ พิธีกรรม งานประณีตศิลป์ ศิลปะงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษไทยในอดีต ด้วยความระลึกถึงและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของในหลวง รัชกาลที่ 9 ตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจและทรงงานมาอย่างไม่หยุดหย่อน เพื่อให้ชาวไทยอยู่ดีกินดี สามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เป็นการสวนพระองค์เพื่อทอดพระเนตรการจัดทำเครื่องสดประดับจิตกาธานและทรงงานช่างดอกไม้สดด้วยพระองค์เอง โดยทรงร้อยตาด้ายดอกกรัก ลายสีกันสีดอก ติดด้วยดอกเข็มสีแดงประดับเลื่อมสีทองเพื่อประดับจิตกาธานในเรือนยอดชั้นที่ ๙ ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนัก มีคุณค่าทางจริยศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง และควรค่าต่อการอนุรักษ์ไว้มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา

๒. คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (aesthetics)

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ก่อให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากความวิจิตรงดงามในงานช่างฝีมือดอกไม้สดที่ปรากฏสู่สายตาชาวโลก เป็นที่ยอมรับในนานาประเทศ ซึ่งงานเขียนของ Chanthanaphalin (1985) ได้บรรยายถึงงานดอกไม้สดที่กระทบอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ที่ชม ดม สัมผัสว่ามีความสวยงามงดงาม วิจิตรตระการตา ผ่านการประดิษฐ์อย่างประณีต มองดูแล้วชวนให้รู้สึกอ่อนโยน สละสลวย ละมุนละไม ยิ่งเมื่อมีลมโชยพัดพากลิ่นหอมระรื่นระรวยอบอวลในห้องนั้นให้ชื่นใจ ผู้พบเห็นก็เกิดความชื่นชมไปถึงช่างผู้ประดิษฐ์ผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ และใช้ฝีมือบรรจงจัดร้อยกรองได้อย่างลงตัว (Bunnak, 2017) โดยความสวยงามในงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ด้วยความวิจิตรที่อยู่ในงานช่างฝีมือดั้งเดิมในงานหลวงเหล่านี้ ได้ใช้แบบแผนที่มิอยู่ในองค์ประกอบศิลป์ของงานประณีตศิลป์ เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือ การรับรู้ทางการสัมผัสทั้ง ๖ ทวาร ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจ มีความสุขที่ได้เห็นสิ่งที่

สวยงาม มีความเพลิดเพลิน เกิดความพึงพอใจในผลงานนั้น ๆ เป็นการนำพามนุษย์สู่ความสุขผ่านความงามของดอกไม้โดยเคารพต่อธรรมชาติ เรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ และเยียวยาอารมณ์ จิตใจทั้งผู้ประดิษฐ์ดอกไม้และผู้ชมผลงานการประดิษฐ์ ก่อให้เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับผู้พบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติที่ไม่คุ้นชินกับความวิจิตรตระการตาของงานช่างดอกไม้สด ต่างก็ชื่นชมไปกับความงดงามและความอลังการที่ถูกสรรค์สร้างมาอย่างสมพระเกียรติที่สุด

๓. คุณค่าด้านการจัดการขนส่ง (logistics)

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ระเบียบ เป็นขั้นเป็นตอน โดยเฉพาะงานช่างดอกไม้สด เป็นงานที่มีข้อจำกัดด้านเวลา บุคลากร คุณภาพของดอกไม้ ต้นทุน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานต้องใช้ดอกไม้ที่มีคุณภาพ สด สวยงาม เป็นไปตามมาตรฐานการทำงาน แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก จึงต้องการการขนส่งที่ทันสมัย รวดเร็ว ตลอดจนการเก็บรักษาความสดใหม่และคุณภาพของดอกไม้สด เป็นสิ่งสำคัญที่เข้ามามีส่วนร่วมช่วยให้การทำงานของงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นตามไปด้วย ในคืนก่อนพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ผู้ปฏิบัติงานต้องทำงานแข่งกับเวลา ต้องทำงานให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด เพื่อคงความสดของดอกไม้ให้มากที่สุดตลอดระยะเวลาที่พระราชพิธีดำเนินไป

๔. คุณค่าด้านเชิงช่างประณีตศิลป์ (artisans (exquisite art))

งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเป็นงานช่างฝีมือที่ได้สืบทอดตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่เจ้านายฝ่ายในต่างให้ความสนใจพัฒนาฝีมือของตนและข้าหลวงในตำหนักให้มีความชำนาญ โดยเฉพาะตำหนักของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงมีฝีมือในด้านการประดิษฐ์ดอกไม้สดของราชสำนัก เป็นที่ยอมรับในฝีมือชาววังเป็นอย่างมาก

ซึ่งความโดดเด่นของผลงานคือ “ความประณีต” สะท้อนถึงการใช้งานสำหรับชนชั้นสูง ในราชสำนักไทย (Bunnak, 2017, p. 98) สอดคล้องกับที่ Thotong (2014, p. 11) ได้กล่าวถึงความหมายของช่างประณีตศิลป์ หมายถึง ผู้ที่ใช้ฝีมือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์สำหรับการตกแต่ง เพิ่มพูนความสวยงามให้มันแก่เครื่องที่จะได้ใช้ในโอกาสพิเศษ ใช้ในเทศกาล ใช้สำหรับพิธีกรรม ดังเช่น ช่างดอกไม้สด แสดงให้เห็นว่า เป็นงานช่างฝีมือชั้นสูงที่ต้องใช้ทักษะฝีมือและระยะเวลาในการฝึกฝน พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงเป็นอีกหนึ่งโอกาสพิเศษและพิธีกรรมที่สำคัญที่ช่างประณีตศิลป์จะได้มีโอกาสแสดงศักยภาพเชิงช่างประณีตศิลป์ของงานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักให้เป็นที่ยอมรับแก่สายตาชาวไทยและชาวโลก ตลอดจนร่วมเป็นหนึ่งในผู้นุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีไทยที่งดงามให้คงอยู่สืบไป

๕. คุณค่าด้านนวัตกรรม (innovation)

ในยุคโลกาภิวัตน์ คนรุ่นใหม่ต่างก็เติบโตมาในเจเนอเรชัน ซี (generation Z) ซึ่งในยุคนี้สิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีนวัตกรรมต่าง ๆ นั้นเจริญรุดหน้าไปมาก เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่คนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตในยุคเบบี้บูมเมอร์ (baby boomers) อาศัยการพึ่งพิงคติความเชื่อหรือการดำรงชีวิตแบบเดิม ๆ ไม่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย (Tanthichuwet, 2017, p. 6) แต่ในสังคมยุคเจเนอเรชัน ซี คนส่วนใหญ่ไม่เว้นแม้กระทั่งผู้ใหญ่บางคนก็ยังเติบโตมาในสังคมยุคเก่า ก็ยังสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างคล่องมือ นั่นก็เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคม ก็ต้องปรับตัวตามไปด้วย (Tanthichuwet, 2017, p. 12) งานช่างดอกไม้สดแบบราชสำนักถือเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีมาตั้งแต่ยุคสมัยเก่า แต่เมื่อถึงคราวพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กลับพบว่ามีการนำนวัตกรรม วิธีการ และวัสดุมาปรับใช้ได้อย่างทันสมัย มีประสิทธิภาพมุ่งประโยชน์ใช้สอย เพื่อให้รับกับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลให้งานช่างฝีมือต่าง ๆ ต้องปรับตัว พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาไปสู่สมัยนิยมมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยน สร้าง และออกแบบงานที่เป็นสิ่งใหม่สอดคล้องกับความต้องการและสนิยมของผู้คน สังคม และโลก

ดังจะเห็นได้จากผลงานที่เกิดขึ้นในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ถึงแม้จะยังคงขนบเดิมอยู่ แต่รูปลักษณะเป็นไปตามสมัยนิยมมากขึ้นนั่นเอง

Reference

- Bunnak, T. (2017). *Royal Floral Arrangement Guidance: A Case Study of the Royal Traditional Thai Crafts School for Women*. (Master's Degree Thesis). Silpakorn University.
- Chanthanaphalin, M. (1985) *Khrung Khwaen Thai dok mai so* [Thai Flower Hanging]. Bangkok: Amarin Printing.
- Chanthanaphalin, M. (1989) *Mali sanyalak wanmae khong thai* [Mali the Signature of Mother's Day.]. 3rd ed. Bangkok: Amarin Printing.
- Fine arts, Department. (1996). *The Accessory of honor in the Royal Vehicle, the Royal Chariot, and the Royal Crematorium of the Royal Cremation of Princess Srinagarindra*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Fine arts, Department. (1998). *Achieves of the Royal Cremation of the Royal Cremation of Princess Srinagarindra*. Bangkok: Rungsil Printings Company.
- Fine arts, Department. (2012). *The Accessory of honor of Princess Bejaratana Rajasuda*. Bangkok: Amarin Printing.
- Fine arts, Department. (2008). *The Accessory of honour of Galyani Vadhana, Princess of Naradhiwas*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Fine arts, Department. (2018). *The Accessory of honour of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great*. Bangkok: Rungsil Printing.
- Intakul, S. (2009). *Dok mai thai. (The flower Culture of Thailand)*. Bangkok: Flower culture press.

- Koset, S. (1973). *Wanthanatham lae prapheni tang tang khong thai* [Thai Culture and Tradition]. Bangkok: Charoengtham Printings.
- Pornsuksawad, P. (2012) *The Development of the Thai Floral Pattern Arrangement of the Central Thai Tradition*. (Doctor's Degree Dissertation). Mahasarakham University, Mahasarakham, Thailand
- Thotong, P. (2014) *Inheriting the Traditional Artisans' Artworks: Case Study of Khon Craftsmanship of the Royal Traditional Thai Crafts School for Men*. (Master's Degree Thesis). Silpakorn University, Nakornpatom, Thailand.
- Tanthichuwet, P. (2017). *Generation Alpha: New Generation in Thai Society of 21st Century 21*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Thongcharoengbua-ngam, B. (2014) The Royal Floral Arrangement. *Registration of the Floral Arrangement as an Intangible Cultural Heritage of the Nation in 2014*, 68-70.
- Yoomangmee, N. (2016). *Thamniam phraboromsop lae phra sop caonai* [Customs of the Royal Family Cremation]. Bangkok: Matichon Pakgred Printings.

Interviews

- Kongsantia, B. (2017, October 20). Personal Interview.
- Lumbangla, R. (2017 October 22). Personal Interview.
- Malakul Na Ayudthaya, U. (2560 October 19). Personal Interview.
- Poonkhuntod, N. (2017, October 20). Personal Interview.
- Thepsit, M. (2017 October 21). Personal Interview.
- Thanapradit, M. (2017 October 23). Personal Interview.